

1968

Eerder verschenen in de serie *De grote eeuw*:

Bruggenbouwers, 2012

Dandy uit het noorden, 2013

Tussen rood en zwart, 2014

De kop in het zand, 2015

Blauwe Ster, 2016

Echte Amerikaanse jeans, 2017

Jan Guillou

1968

Vertaald door Bart Kraamer

2018 Prometheus Amsterdam

Oorspronkelijke titel 1968

© 2017 Jan Guillou

© 2018 Nederlandse vertaling Uitgeverij Prometheus en Bart Kraamer

Omslagontwerp Bart van den Tooren

Foto omslag Parijs, mei 1968/Jean-Pierre Rey

Foto auteur Ulla Montan

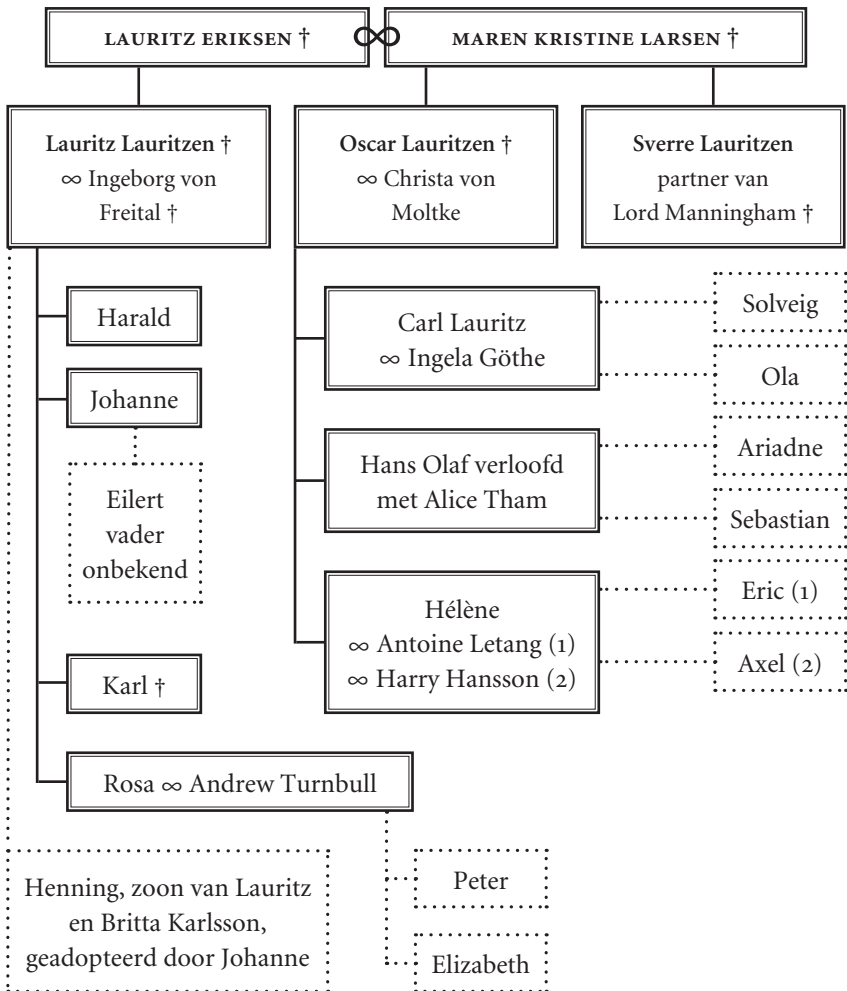
Zetwerk Mat-Zet bv, Soest

www.uitgeverijprometheus.nl

ISBN 978 90 446 3353 5

STAMBOOM

1968

I

TOEN VIETNAM HET ALLERBELANG- RIJKSTE WAS EN ER DUIZEND BLOEMEN BLOEIDEN IN PARIJS

Er was ons gezegd dat we met zijn zessen naast elkaar moesten lopen. Net als bijna alles in het leven had dat een politieke reden. Het was om het de kameraden die de demonstranten telden gemakkelijker te maken. De schattingen van de politie vielen altijd wonderbaarlijk laag uit. Als we met drieduizend of meer waren, zoals op deze voorzomerse dag, deelde de politie de burgerlijke pers mee dat we met tweeduizend waren, wat de journalisten naar beneden toe afronden zodat drieduizend mensen op straat er een paar honderd in de kolommen werden.

Eric's enige taak, als hij zijn bureau verliet, was dus om de Strandvägen af te sjokken naar de Amerikaanse ambassade, met zijn zessen naast elkaar te lopen en geteld te worden. Het was een bescheiden bijdrage aan de strijd tegen de Verenigde Staten maar het was beter dan helemaal niets doen.

Op zich had hij de mars kunnen afbreken wanneer hij de tellende kameraden bij de Djurgårdsbron was gepasseerd en naar huis kunnen lopen, of zelfs een taxi kunnen nemen om tijd te besparen. Hij moest de komende weken minstens tien uur per dag schrijven om met midzomerdag klaar te zijn.

Het idee om na het tellen terug te keren naar zijn schrijfmachine was weliswaar rationeel, maar ook immoreel. Geen groot bedrog, maar toch bedrog.

Hij stond een halfuur in de mensenmenigte bij de ambassade tegenover de lange politiekordons, riep af en toe mee met de leuzen dat de Verenigde Staten uit Vietnam moesten en dat Tage en Geijer de slippendragers van Lyndon waren. Daarmee vond hij dat hij aan zijn plicht had voldaan en hij wrong zich door het gedrang om terug te keren naar het wachtende bureau

thuis. Het viel hem op dat er veel politie was maar dat ze niet waren uitgerust met witte oproerhelmen en schilden.

Dat was een stap vooruit, een kleine overwinning in de strijd tegen het vs-imperialisme. Je won de steun van het volk niet door met de politie te vechten. Twee kameraden van de Socialistische Juristen hadden meegeholpen aan de onderhandelingen om een einde aan het geweld te maken. Ze hadden bemiddeld tussen de politieleiding in Stockholm en de vertegenwoordigers van de vNBG, de Verenigde Nationaal Bevrijdingsfront Groepen.

Hij had zelf mee zullen doen aan de onderhandelingen, vooral omdat het oorspronkelijk zijn idee was geweest, maar hij had geen tijd. Hij moest zijn rechtenstudie afmaken en tegelijkertijd voor midzomerdag zijn romanopzet af hebben. Zijn hele planning hing daarvan af. Toch had hij niet weg kunnen blijven van de demonstratie, het minste wat van je verwacht kon worden was dat je daarnaartoe ging en geteld werd.

Er waren er meer die net als hij vertrokken, vooral kameraden met kindwagens, kinderen werden per slot van rekening meegeteld als deelnemers aan de demonstratie. Te midden van de zondagsflaneurs op de Strandvägen, het meest conservatief-burgerlijke gebied van Stockholm, vermengden de terug naar huis kerende demonstranten zich met burgers alsof ze geen vijanden waren, al verraadden de kleren direct wie wie was. Spijkerbroek, Afghaanse bontjas en zelfgebreide muts uit Peru, of uit Bolivia, dat wist hij niet zeker, betekende een demonstrant, vooral in combinatie met klompen. Gabardinebroek, tweed of lood en bruine wandelschoenen betekende een burger, zoals die op de balkons aan de Strandvägen 'Bombardeer Hanoi!' stonden te schreeuwen wanneer de demonstranten eronder voorbijliepen op weg naar de vs-ambassade.

De man die hem bij zijn schouder pakte toen hij zich langs hem haastte was gekleed in zo'n tweedcolbert en zulke Engelse wandelschoenen, en droeg bovendien een stropdas. Zijn eerste gedachte was dat het iemand was die ruzie zocht.

Maar toen zag hij het Nationaal Bevrijdingsfront-embleem op het colbert en daarna dat het neef Henning was. Ze hadden elkaar jaren niet gezien, ze bevonden zich aan verschillende kanten van de familievete, in theorie verafschuwden ze elkaar.

Toen de eerste verbazing voorbij was, barstten ze in lachen uit en omhelsden elkaar, mannelijk burgerlijk met luide klappen op elkaars rug.

'Dat had ik nooit van jou gedacht,' zei Henning terwijl hij naar het NBF-embleem op Erics suède jasje wees.

‘Dat had ik evenmin van jou gedacht,’ antwoordde hij en ze schoten weer in de lach.

‘Dit moeten we vieren, we gaan een biertje nemen!’ zei Henning.

Er viel niet onderuit te komen, hoeveel werk op Eric's bureau ook schreeuwde van verontwaardiging. De vage vijandschap die jarenlang tussen hen bestaan had, was weggeblazen in gelach over hun NBF-emblemen. En in plaats daarvan was er nieuwsgierigheid gekomen.

Henning zei dat hij een goed café in de buurt wist, zijn stamkroeg in feite, dus sloegen ze de Grevgatan in, rechtstreeks het hart van rechts in.

De kroeg heette Tudor Arms en de helft van de gasten leek Engelstalig te zijn. Henning bestelde een pint bitter voor zichzelf in een Engels dat perfect klonk, en vroeg wat zijn neef wilde, nog steeds in het Engels alsof het hem geen enkele moeite kostte. Eric zei dat hij hetzelfde nam, wat het ook mocht zijn.

Ze gingen tegenover elkaar zitten in een box die bekleed was met Schots geruite stof, hieven de bierpullen, dronken en barstten weer in lachen uit.

‘Well,’ zei Henning, ‘wie begint?’

‘Jij,’ zei Eric. ‘Voordat we over Vietnam beginnen, wie ben je tegenwoordig en wat doe je?’

‘Pas afgestudeerd ingenieur aan de Technische Hogeschool, luitenant in de reserve, heb net een baan gekregen bij een Brits bedrijf in Kopenhagen. Ongetrouwd, heb een Deense geliefde die Mette heet en verpleegster is maar studeert voor arts. En jij?’

‘Dat is nogal wat. In welk legeronderdeel?’

‘De genietroepen.’

‘Kan een luitenant zomaar demonstreren tegen het vs-imperialisme?’

‘Waarschijnlijk niet in uniform. En jij?’

‘Meester in de rechten binnen een week of twee, geen vaste verkering, alleen maar mislukte verhoudingen. En dienstweigeraar.’

‘Wat? Ben je pacifist? Maar je steunt het Nationaal Bevrijdingsfront.’

‘Jawel. Maar ik ben een Franse dienstweigeraar. Het eerste jaar na mijn eindexamen, toen alle anderen de dienst in gingen, schreef ik me in bij de universiteit in Montpellier. Dat was een mooie tijd. Tot ik werd opgeroepen om gekeurd te worden. Dom genoeg beantwoordde ik alle vragen over talenkennis, sport en andere dingen naar waarheid en werd uitverkoren voor meerdere jaren dienst in een van de speciale eenheden die Frankrijk naar koloniale oorlogen stuurt. De volgende oorlog vindt vermoedelijk plaats in Tsjaad of Mali, waar de bevolking het in haar hoofd heeft gehaald

dat ze hetzelfde moeten doen als de Algerijnen. Nou ja, je begrijpt wel in welke situatie ik terecht was gekomen?’

‘Dus je ging ervandoor naar Zweden?’

‘Ja, dat was het einde van mijn Franse leven. Ik ben zelfs gestopt met roken. Als je geen Gauloises kunt roken, heeft het toch geen zin. Maar ik ben natuurlijk geen pacifist. Amerikaanse deserteurs stromen Zweden nu binnen, wij steunen ze, jij steunt ze, ik steun ze. Zweden accepteerde Franse deserteurs uit de oorlog in Algerije op “humanitaire gronden”. Zo iemand zou ik zijn geworden.’

Het gesprek viel stil. Ze dronken een poosje zonder iets te zeggen.

‘Heb jij studieschulden?’ vroeg Henning toen ze hun glas bijna leeg hadden.

‘Nee, geen cent. Heb jij ze?’

‘Bij mij hetzelfde. Je hebt je studie dus betaald van de erfenis die aan onze neus voorbijging. Ik heb ’s zomers in zagerijen en op houtopslagplaatsen gewerkt. Zwaar werk, maar goedbetaald, vooral voor een student.’

Het gesprek viel opnieuw stil. Henning stond op om nieuw bier te gaan halen. Toen hij terugkwam met de bierpullen en ze de eerste slok hadden genomen, legde Eric zijn handen met gespreide vingers op tafel.

‘Wat zie je?’ vroeg hij.

Henning bestudeerde zijn handen met stijgende verbazing, precies zoals Eric had verwacht.

‘Gebarsten nagels, kapotte nagelriemen, ingedrongen vuil, genezen wondjes,’ constateerde hij. ‘Dat zou toen we klein waren niet op prijs gesteld zijn aan de eettafel. Wat heb je in hemelsnaam gedaan!’

‘Havenarbeider,’ zei Eric. ‘Misschien niet zo aristocratisch als houtarbeider, in Ådalen nota bene. En dat met de erfenis heb je verkeerd begrepen, die is aan de neus van iedereen voorbijgegaan, maar daar hebben we het een andere keer over. Hoe dan ook. Daarom heb ik ook geen studieschulden. Ik denk dat we veel gemeen hebben.’

Henning knikte nadrukkelijk en hief zijn bierpul op.

‘Je moet nooit schulden maken,’ zei hij. ‘Een gentleman zorgt voor zijn garderobe en vooral voor zijn schoenen. Je moet altijd respectvol zijn ten opzichte van bedienden, niet dat ik die ooit heb gehad, ja als kind misschien maar daar kon ik niets aan doen. Je gaat nooit voor een dame door een deur, ja natuurlijk hebben we veel gemeen!’

Dat laatste zei hij met demonstratieve Norrlandse intonatie. Ze glimlachten tegen elkaar en namen nog een slok.

‘Maar die verradersklap vergeef ik je nooit,’ vervolgde hij als voor de grap maar toch niet echt voor de grap.

Ja, de verradersklap. Het had eruitgezien alsof hun leven op dat moment bepaald werd, al was het uiteindelijk anders gelopen. De financiële consequenties waren allang in rook opgegaan. Maar de vernedering blijkbaar niet.

Eric wist dat hij het aan zich voorbij moest laten gaan, maar kon zich toch niet inhouden.

‘Ik was verdorie tien jaar oud,’ zei hij. ‘Jij en Peter waren groter en sterker, dus wat kon ik doen? Wat zou je zelf hebben gedaan als je mij was geweest, vriendelijk hebben gewacht tot je een pak slaag kreeg van de oudere neven?’

Henning ging achteroverzitten en wuifde afwerend met zijn linkerhand. ‘Daar hebben we het niet meer over, proost!’ zei hij.

Twee Amerikanen, misschien van hun leeftijd, misschien een paar jaar jonger, kwamen naar hun tafel toe en begonnen ruzie te maken over hun NBF-emblemen. De Amerikanen wilden naar buiten gaan om het uit te vechten. Het kostte Henning minder dan twee minuten om ze af te schepen en ze er bovendien uit te laten zetten door de Schotse barman.

Het kwam niet zozeer door wat hij zei als wel door de manier waarop hij zich uitdrukte en vooral de uitspraak en toonval. In Erics oren klonk het ongeveer als ‘als de heren mariniers een zekere frustratie voelen dat ze hun dapperheid moeten demonstreren in een eethuis in Stockholm in plaats van bij het op dit moment plaatsvindende offensief van de us Marine bij de oude keizerstad Hué, moet ik als Zweeds legerofficier toegeven dat ik er een zeker begrip voor heb. Evenwel kunnen we er zeker van zijn dat de meerderen van de heren op de mariniersafdeling van de ambassade aanzienlijk minder begrip zouden hebben voor het initiatief om de Vietnamoorlog te vervangen door de straten van Stockholm.’

Het was een vernietigende repliek, formeel beleefd en toch diep neerbuigend, vooral met die perfecte uitspraak die moest zijn wat Queen’s English werd genoemd.

‘Hoe heb je in godsnaam geleerd om zo te praten?’ vroeg Eric toen de twee Amerikanen discreet maar gedecideerd de deur uit waren gezet.

‘Een jaar op de middelbare school in Edinburgh en de zomervakanties in Scotmoor Abbey,’ antwoordde Henning alsof het volkomen vanzelf sprak.

‘Bij tante Rosa, Peter, Elizabeth en oom Andrew?’

‘Of course. Maar voor mij gaat het natuurlijk niet om “tante” en “oom”, zoals je zult begrijpen.’

Eric moest nadenken.

‘Tante Rosa is je halfzus, Peter... je bent de oom van Peter en Elizabeth. En Andrew Turnbull is in dat geval eigenlijk je zwager?’

‘Right. Als we formeel willen zijn, komt het daarop neer. Ik heb vooral Andrews Engels overgenomen. Als je klinkt zoals hij word je over het algemeen met respect bejegend in het Verenigd Koninkrijk. Hoe is jouw Engels?’

‘Redelijk schoolengels neem ik aan, niets wat bij jou in de buurt komt. Ik heb blijkbaar eerder een Frans dan een Zweeds accent, grappig genoeg. Mijn tweede taal is Frans, mijn Duits is waarschijnlijk ook beter dan mijn Engels.’

‘Ik begrijp het,’ zei Henning in het Zweeds, al klonk het als plat Queen’s English – *I see* – met ongeveer dezelfde strekking dat dat jammer was.

Hun gesprek was op een dood spoor beland. Ze konden niet verdergaan zonder alles op te gaan rakelen wat er gebeurd was sinds hun jeugd toen de familie verdeeld was geraakt en zelfs in verschillende kampen kerst was gaan vieren.

Maar er viel ook niet te ontkomen aan het onderwerp. Niet nu ze elkaar ontmoet hadden bij een Vietnamdemonstratie en elkaar onmogelijk nog als vijanden konden zien op grond van iets wat gebeurd was toen ze kinderen waren. Ze konden er zelf tenslotte niets aan doen. Zelfs niet aan wat Henning de verradersklap noemde, al leek die diep in hun herinnering verankerd te liggen.

‘Kijk,’ zei Eric. ‘Ik heb heel veel werk dat voor midzomerdag af moet zijn. Maar voor alles wat jij wilt weten, en voor alles wat ik wil weten, is waarschijnlijk minstens een jaar nodig om het te kunnen vertellen. Alleen gaat dat nu niet lukken. We zullen het beetje bij beetje moeten doen. Jij woont nog steeds aan het Norr Mälarstrand?’

‘Ja, en jij aan de Sveavägen, in het oude appartement van Johanne?’

‘Precies. We wandelen naar jou of naar mij, dan vertel ik over de “verradersklap” en wat er daarna gebeurde. De volgende keer dat we elkaar ontmoeten is het jouw beurt, oké?’

Ze liepen terug over de Strandvägen en slenterden op hun gemak verder naar Kungsholmen.

Ze zeiden in de familie dat oudoom Lauritz in het voorjaar van 1945 gestorven was aan een gebroken hart. Toen de waarheid over zijn geliefde Duitsland onverbiddelijk aan het licht kwam. De eerlijkheid gebood te zeggen dat Hitlers Duitsland iets heel anders was dan het land waar de broers Lauritzen volwassen mannen en ingenieurs werden en waar ze de liefde vonden en trouwden met de twee vriendinnen uit Dresden. Voor oom Sverre gold hetzelfde, ook al was hij om voor de hand liggende redenen niet getrouwd. Maar om na de oorlog Duitsgezind te zijn, of om door de omgeving als zodanig gezien te worden, zou natuurlijk een blok aan je been zijn geworden.

Maar oudoom Lauritz stierf dus plotseling aan een gebroken hart, in de herinnering van de familie, aan longontsteking in de overlijdensakte, en hoefde daardoor niet gekweld te worden door de misdaden van het nazisme en de ondergang van de familie.

Nou, ondergang is misschien te veel gezegd. Maar het onroerendgoedarsenaal in Berlijn en Dresden maakte meer dan 90 procent uit van het familiebezit.

Het centrum van Dresden werd niet alleen weggevaagd door Bomber Harris en de andere dappere Engelse piloten toen de oorlog al gewonnen was. Churchills hoogstpersoonlijke wraak voor Coventry, werd er gezegd. Na de oorlog kwamen de ruïnes van Dresden bovendien terecht in de toekomstige DDR. De mooiste barokstad van Europa werd heropgebouwd als de lelijkste barakstad van Europa en vanzelfsprekend werden alle percelen in het centrum genationaliseerd. Hetzelfde gold voor grote delen van het onroerendgoedarsenaal in Berlijn. Daar viel niet veel tegen in te brengen. Het was belachelijk dat privépersonen ooit hele stadscentra in bezit konden hebben.

In Zweden was het ingenieursbedrijf Lauritzen & Co. fysiek intact gebleven, net als de dochterondernemingen, de waarde was meerdere miljoenen. Tegen de toenmalige geldwaarde.

Er waren slechts twee grote maar onzichtbare problemen. Het eerste was het idee van hun eigen onsterfelijkheid bij de oude mannen. Het tweede, deels een gevolg van het eerste, was de afwezigheid van juridische documenten. Ze stierven allebei plotseling zonder een testament achter te laten. Oudoom Lauritz liep een longontsteking op door bij een open raam te gaan liggen terwijl hij zwaar verkouden was. Dat kun je alleen maar opvatten als een soort van zelfmoord uit spontane vertwijfeling toen de foto's uit Buchenwald en Dachau gepubliceerd werden.

Opa Oscar liep volkomen onnodig malaria op en ook hij stierf minstens tien jaar te vroeg. En toen had die verradersklap opeens geen betekenis meer.

Het zat zo. Opa Oscar had een probleem met zijn opvolging, ongeveer alsof hij echt de Noorse Vikinghoofdman was waar we in de familie altijd grapjes over maakten, de volwassenen tenminste.

Wie moest hij uitkiezen als zijn opvolger? Zijn oudere broer Lauritz had niemand nagelaten, oom Karl was gestorven aan boord van een van de opgeblazen torpedobootjagers in Hårsfjärden, de grootste sabotageaanval die Zweden in de Tweede Wereldoorlog had getroffen. Oom Harald was dood of verdwenen en in elk geval ss Sturmbannführer en daarmee dubbel gediskwalificeerd. Johanne en Rosa waren vrouwen.

Zijn eigen zoons waren in zijn ogen onmogelijk als bedrijfsleider en je kunt zeggen dat dat oordeel zich in de loop der jaren bewezen heeft. Verder was alleen dochter Hélène er nog, die om voor de hand liggende redenen niet in aanmerking kwam.

Daarna bleven alleen nog de vier jongens over van de volgende generatie. Een van ons moest het worden.

En zo zijn we aangekomen bij de zogenaamde verradersklap.

Het was Kerstmis 1954. Twee van ons herinneren het zich nog goed, Peter en Eilert zijn het vast vergeten.

Opa Oscar had besloten om de vier kleine jongens te testen. Niemand kon uiteraard vermoeden wat zijn bedoelingen waren toen hij ons tegen het eind van de avond, na het uitdelen van de cadeaus op het moment dat de kinderen eigenlijk naar bed hoorden te gaan, alle vier verzocht de rooksalon binnen te komen, waar we normaal gesproken niet mochten spelen, en een glimmende munt van twee kronen op de armleuning van de leren fauteuil legde en ons de opdracht gaf te gaan vechten.

Een van ons, toevalligwijs een aanstaande officier van de genietroepen, was het grootst en sterkst en hij zou de munt zonder moeite mee naar huis hebben moeten nemen. Een van ons, toevalligwijs een aanstaande jurist, sloeg in wanhoop toe en alles eindigde in bittere ellende, de bedienden droegen twee bloedende jongens naar buiten, de moeders huilden en vloekten. De patriarch vertrok nauwelijks een spier maar gebod dat Eric voortaan elke ochtend om zeven uur met hem zou ontbijten in de erker.

Daar aan de ontbijttafel zou de toekomstige bedrijfsleider de wijsheid leren die nodig was om een winnaar te worden in de kapitalistische wereld waar alleen de sterkste overleeft. Dat mag je tenminste aannemen.

Maar jaren later kon de leerling zich slechts twee afzonderlijke instructies herinneren. Dat een ei altijd aan de dikke kant onthoofd moest worden en dat een ingenieursstudie een hoogst onzekere weg naar toekomstig leiderschap was, omdat de toekomstige macht over de productie in de handen van de economen zou liggen, niet in die van de technici.

Veel meer lessen kwamen er niet. Opa Oscar wilde Afrika nog een laatste keer zien en nam de kleine troonopvolger en zijn jongste zoon, de kunstenaarszoon, mee op een lange reis naar Tanganyika.

De reis was een avontuur en was een lang verhaal waard, maar niet nu. Opa Oscar had zich in zijn hoofd gehaald dat hij immuun was voor malaria, de reden daarvoor slaan we over, ook dat zou te ver voeren. Maar dat was hij dus niet.

En daarmee zijn we aangekomen bij de juridische documenten en de reden dat de familie verdeeld raakte, aparte zomerverblijven in de scherenkust van Stockholm aanschafte en kerst en midzomerdag op verschillende plekken begon te vieren.

Opa Oscar had namelijk evenmin als zijn oudere broer Lauritz gedacht dat hij zou sterven en als gevolg daarvan geen testament opgesteld.

De daaropvolgende erftwist tussen aan de ene kant tante Johanne en tante Rosa en aan de andere kant mama Hélène, oom Carl Lauritz en oom Hans Olaf, en die drie bovendien onderling, duurde tien jaar.

Niemand won. Iedereen verloor behalve de advocaten, enkelen van hen werden echt rijk. Lauritzen & Co. werd in stukken gehakt en kriskras verkocht voor prijzen die de advocaten bepaalden. Ze behoorden tenslotte zelf tot de kopers, al bleek dat pas jaren later. Hier werd de grondslag gelegd voor een van de meest geachte advocatenfirma's van het land. Ongeveer op dezelfde manier als na de Kreugerkrach.

Wat overbleef na tien jaar advocatenhonoraria was een kleine onroerendgoedverzameling in Stockholm, de advocatenbende had niet het lef gehad om de plundering af te sluiten door ons op straat te zetten. De meesten van ons woonden tenslotte in onze eigen huizen.

‘Dat was het verhaal over de verradersklap, de korte versie.’

‘Dat was me nogal wat.’

‘Ja, dat kun je wel zeggen.’

Ze waren aangekomen bij het Norr M  larstrand, achter het Kungsholmstorg, waar Henning woonde en waar Eric geen voet meer had gezet sinds hij een kind was. Ze zweetten in de ongebruikelijk vroege voorzo-

merwarmte, Henning met zijn tweedcolbert over zijn schouder, Eric met het suède jasje onder zijn arm.

Henning was onder de indruk van het verhaal, dat was te zien. Dat betekende dat hij deze versie nooit eerder had gehoord, die conclusie was onvermijdelijk. Maar zo ging dat met erftwisten. De strijdenden bouwden compleet verschillende werelden op en de enige rechtsbron waarop ze vertrouwden was de eigen morele opvatting van hoe de werkelijkheid eruit hoorde te zien. Deze doodgewone menselijke zwakte was een grondvoorwaarde voor de vermogenstoename van de schurkachtige advocaten.

Het kon vreemd overkomen dat tante Johanne in deze kwestie even onoordeelkundig als de anderen was. Er was toch echt niets mis met haar intelligentie. Ze was gepromoveerd met een dissertatie in het Duits, ze was een van de leidende literatuurcritici van het land en ze had een verleden als inlichtingenofficier tijdens de oorlog. In de meeste crisissituaties zou je haar een nuchter logisch oordeel toedichten. Maar waar de erftwist zijn intrede doet verdwijnt het verstand, zoals de docent civiel recht Livrell voortdurend verkondigde.

‘Ik vraag je niet mee naar boven te komen, je moet tenslotte nog werken,’ zei Henning.

‘Goed, ik moet echt terug naar mijn bureau. Maar vanaf nu weten we dat we elkaar weer zullen zien.’

‘Ja, absoluut. Maar je moet eerst afgestudeerd zijn?’

‘Ja.’

‘En wat ga je daarna doen?’

‘Advocaat worden.’

‘Wat!?’

‘Jawel!’

‘Ondanks alles wat je verteld hebt?’

‘Nee, daardoor juist. Stel je voor dat opa Oscar, nadat hij zo verstandig was geweest om dezelfde malariamedicijnen in te nemen als hij mij en oom Hans Olaf had aangesmeerd, nog in opperste gezondheid leefde. En misschien tegen de herfst overleed, op een hoge en achtenswaardige leeftijd.’

‘Ja?’

‘Dan hadden de schurkenadvocaten kunnen fluiten naar hun grote slag, hun diefstal en bedriegerij, beter gezegd.’

‘Ben je niet tegen erfenissen?’

‘Natuurlijk wel. Behalve als het om zomerverblijven, confirmatiesiera-

den en dat soort dingen gaat. Maar ik ben nog meer tegen wetsverkrachters.’

Henning knikte, spreidde zijn armen en draaide zich naar de deur toe.

‘We zien elkaar,’ zei hij over zijn schouder. ‘Volgende week gaan we iets eten.’ De deur sloeg achter hem dicht.

Eric begon de boulevard af te lopen in de richting van het stadhuis. Het zonlicht was scherp, enkele wolkendotten in de lucht, fonkelingen in de Riddarfjärden, sporadische flaneurs die zich niets aan leken te trekken van de toestand in de wereld.

Hij was drie werkuren kwijtgeraakt.

Moest de tijd weer terugwinnen door snel te eten in de worstenbar, koffie en ritalin op zijn bureau. Hij moest voor midzomerdag klaar zijn.

Ja, dat moest. Terwijl de studenten op de barricaden stonden, letterlijk op de barricaden, in Parijs, en vijf miljoen Franse arbeiders hadden zich bij hen aangesloten met een staking. Daar had hij moeten zijn, uit solidariteit met de opstand. Dat Frankrijk de grenzen had gesloten voor iedereen die een radicale Europese student kon zijn op weg naar de barricaden – een politieke geaardheid die de grenswachten vaststelden met behulp van de haarlengte – was een probleem dat niet op hem van toepassing was. Lang haar had hij wel, maar ook een Frans paspoort. De grenswachten konden hem niet tegenhouden bij de grens zoals ze met alle Duitse, Nederlandse en Belgische studenten deden.

In plaats van thuis achter zijn bureau te zitten zou hij daar moeten zijn en iets moeten doen.

Hij had een week geleden ook in Båstad moeten zijn toen de kameraden de tenniswedstrijd tegen de apartheidsstaat Rhodesië tegenhielden. De Socialistische Juristen stuurden twee vertegenwoordigers, al hadden het er drie moeten zijn. Hij liet ze in de steek en bleef achter zijn bureau zitten.

De wedstrijd werd in ieder geval tegengehouden, er kon natuurlijk niet getennist worden te midden van waterkanonnen en natte politieagenten die kriskras over de tennisbaan achter even natte demonstranten aan zaten.

Misschien was de overwinning onbeduidend, of in ieder geval kortstondig, omdat de wedstrijd een paar dagen later werd gespeeld, discreet in de buurt van Nice, op veilige afstand van de opstand in Parijs. Zweden won met 4-1. De Zweedse tennisbond bracht het als een dubbele overwinning, ook voor de democratie, omdat sport apolitek was en nooit mocht wijken voor aapachtige schreeuwende communisten.